

КОРРУПЦИЯГА ОИД ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ТЎҒРИСИДАГИ АХБОРОТНИ ХАБАР ҚИЛГАН ШАХСЛАРНИНГ РАЎБАТЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ: МУАММО ВА ЕЧИМЛАР

Мажидов Шахзод Абдихалил ўғли
Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси
таянч докторанти

e-mail:shohzodmajidov@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10215755>

Аннотация. Мазкур мақолада коррупциявий ҳуқуқбузарликлар ҳақида хабар берган шахслар рағбатлантириш масалалари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: коррупция, коррупцияга қарши курашиш, коррупциявий ҳуқуқбузарликлар, хабар берган шахслар (whistleblowers), ҳуқуқий ҳимоя.

Ўзбекистон Республикасининг «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги Қонунда мамлакатимизда коррупциявий ҳуқуқбузарликларни олдини олиш ва унга қарши курашиш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар тўлиқ тартибга солинган. Мазкур Қонунда коррупцияга оид фактлар тўғрисида хабар берган ёки хабар беришга кўмаклашган шахсларни ҳимоя қилиш тизими тўлиқ бўлмаса-да, дастлабки нормалари белгилаб қўйилди. Жумладан, ушбу Қонуннинг 26-моддасига кўра, давлат органларининг ходимлари уларни коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар содир этишга кўндириш мақсадида бирор-бир шахс ўзларига мурожаат этганлигига доир барча ҳолатлар тўғрисида, шунингдек, давлат органларининг бошқа ходимлари томонидан содир этилган шунга ўхшаш ҳуқуқбузарликларнинг ўзларига маълум бўлган ҳар қандай фактлари тўғрисида ўз раҳбарини ёхуд ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларни хабардор қилиши шартлиги эътироф этилди [1]. Мазкур моддада назарда тутилган мажбуриятнинг давлат органлари ходимлари томонидан бажарилмаганлиги қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгарликка тортилиши белгиланди. Шунингдек, ушбу Қонуннинг 28-моддасида коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар тўғрисида хабар бераётган шахслар давлат ҳимоясида бўлиши, қонунда белгиланган ҳоллар бундан мустаснолиги, коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар тўғрисида хабар бераётган шахсларни таъқиб этиш қонунга мувофиқ жавобгарликка сабаб бўлиши қайд этилди. Шунини алоҳида қайд этиш жоизки, мазкур модданинг қоидалари коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар тўғрисида била туриб ёлғон ахборот берган шахсларга нисбатан татбиқ этилмаслиги, улар қонунга мувофиқ жавобгар бўлиши эътибордан четда қолмаган.

Юқорида «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги Қонунда мамлакатимизда коррупцияга қарши курашнинг давлат сиёсати, ушбу сиёсатни амалга оширувчи ваколатли органлар, шунингдек коррупцияга оид фактлар тўғрисида хабар бериш мажбурияти ва хабар берувчи ва хабар беришга кўмаклашувчи шахслар ҳимоясининг ташкилий асослари белгиланган бўлса, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 31 декабрдаги 829-сон қарори билан коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар ҳақида хабар берган ёки коррупцияга қарши курашишга бошқа тарзда кўмаклашган шахсларни рағбатлантириш тартиби, асослари ва турларини, шунингдек, коррупцияга оид ҳуқуқбузарлик ҳақида хабар берган ёки коррупцияга

қарши курашишга бошқача тарзда кўмаклашган шахсларни рағбатлантириш масаласини кўриб чиқиш тартибини назарда тутувчи коррупцияга оид ҳуқуқбузарлик ҳақида хабар берган ёки коррупцияга қарши курашишга бошқа тарзда кўмаклашган шахсларни рағбатлантириш тартиби тўғрисида Низом тасдиқланган [2]. Мазкур Низомда рағбатлантириш бир марталик **пул мукофоти, ташаккурнома** ёки **эсдалик совға** шаклида берилиши белгилаб қўйилган.

Бундан ташқари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 829-сон қарори ижросини таъминлаш чораси юзасидан Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг соҳавий буйруғида коррупцияга оид ҳуқуқбузарлик ҳақида хабар берган ёки коррупцияга қарши курашишга бошқа тарзда кўмаклашган шахсларни рағбатлантириш масалаларини кўриб чиқиш бўйича махсус комиссиялар фаолиятини ташкил этиш тартиби, уларнинг ваколатлари, ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилайди. Фикримизча, илмий ва статистик манбаларни таҳлил қилган ҳолда шуни таъкидлаш мумкинки, коррупциявий ҳуқуқбузарликларни олдини олишда превентив механизм сифатида хабар берган шахсларнинг самарали ва тизимли рағбатлантириш механизми жорий этилса, коррупциявий ҳуқуқбузарликларни олдини олишда хабар бериш орқали таъсирчан жамоатчилик назоратини вужудга келтириш мумкин. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги чора-тадбирларни мувофиқлаштириш бошқармаси томонидан олинган статистик маълумотга кўра, 2021 йил ва 2022 йилнинг дастлабки уч ойида жами **46 нафар** шахслар коррупцияга оид ҳуқуқбузарлик ҳақида хабар берганлиги ёки коррупцияга қарши курашишга бошқача тарзда кўмаклашганлиги сабабли рағбатлантирилган. Рағбатлантирилган шахсларнинг **23 нафарига** ташаккурнома, **21 нафарига** пул мукофоти ва **2 нафарига** эсдалик совғаси топширилган[3].

Фикримизча, юқорида кўриб ўтилган ушбу статистик маълумотлар коррупциявий ҳуқуқбузарликлар ҳақида хабар берган шахсларни рағбатлантириш чора-тадбирлари суи тарзда олиб борилаётганлигини кўрсатмоқда. Бунга асосий сабаб сифатида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 829-сон қарори билан тасдиқланган «Коррупцияга оид ҳуқуқбузарлик ҳақида хабар берган ёки коррупцияга қарши курашишга бошқа тарзда кўмаклашган шахсларни рағбатлантириш тартиби тўғрисидаги Низом»да коррупцияга оид ҳуқуқбузарлик ҳақида хабар берган ёки коррупцияга қарши курашишга бошқа тарзда кўмаклашган шахсларни рағбатлантириш Давлат бюджети маблағлари ҳисобидан амалга оширилиши белгиланган бўлса-да, бироқ амалиётда Давлат бюджети параметрларида мазкур ҳолатларни рағбатлантириш учун пул маблағлари алоҳида кўрсатилмаётганлиги сабабли бюджетдан маблағ ажратилиши ва тегишли шахсларга пул маблағлари тўлаб берилишида айрим муаммолар юзага келмоқда. Бу эса навбатида коррупциявий ҳуқуқбузарликлар ҳақида хабар берган шахсларни ваколатли органларга хабар беришларига нисбатан рағбатни кескин пасайтириб юбориши мумкин. Бундан ташқари, коррупцияга қарши курашишнинг ташкилий-ҳуқуқий ва молиявий механизмларини такомиллаштириш, бу жараёнга жамоатчиликни жалб қилиш ҳамда коррупциянинг олдини олиш бўйича идоралараро ҳамкорлик самарадорлигини ошириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасида Коррупцияга қарши курашиш Агентлиги фаолиятини янада

такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Қарорига илова сифатида Ўзбекистон Республикаси Коррупцияга қарши курашиш Агентлигининг Жамоатчилик назоратини ривожлантириш жамғармаси маблағларини шакллантириш ва улардан фойдаланиш тартиби тўғрисида Низом тасдиқланган бўлиб, шакллантирилган Жамғарма маблағларидан фойдаланиш тартибида ҳам коррупциявий ҳуқуқбузарликлар ҳақида хабар берган шахсларнинг хабар берганлиги учун моддий рағбатлантириш назарда тутилмаган [4]. Шу сабабли коррупцияга оид ҳуқуқбузарлик ҳақида хабар берган ёки коррупцияга қарши курашишга бошқа тарзда қўмаклашган шахсларни рағбатлантиришнинг аниқ молиявий манбасини белгилаш мақсадга мувофиқ.

Юқорида таҳлил қилинган камчилик сабаб Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил Коррупцияга қарши курашиш бўйича Истанбул ҳаракатлар режасининг 4-раунд мониторинги ҳисоботларига асосан унинг 14.7-тавсиясида тўпланган статистик маълумотлар йўқлиги сабабли, кузатув гуруҳи ушбу қоидалар амалда қўлланилаш ёки қўлланилмаслиги хусусида ягона тўхтамга кела олмаганлиги, шунингдек «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қабул қилиниши билан 14.7-тавсия қисман расмий равишда бажарилган бўлса-да, уларда белгиланган нормалар коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар хусусида хабар берган шахсларни ҳимоясини етарли даражада таъминлай олмаганлиги, ушбу механизмни янада такомиллаштириш, камчиликларни тўлдириш учун мос тавсиялар алоҳида қайд этиб ўтилган[5].

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш мумкинки, коррупцияга оид ҳуқуқбузарлик ҳақида хабар берган ёки коррупцияга қарши курашишга бошқа тарзда қўмаклашган шахсларни рағбатлантиришнинг аниқ молиявий манбасини сифатида Давлат бюджети параметрларида рағбатлантириш учун пул маблағлари ажратилишини белгилаш мақсадга мувофиқ.

References:

1. Ўзбекистон Республикаси «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги Қонуни. ЎРҚ-419-сон. 03.01.2017. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. <https://lex.uz/docs/3088008>
2. Ўзбекистон Республикаси «Жабрланувчиларни, гувоҳларни ва жиноят процессининг бошқа иштирокчиларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонуни. ЎРҚ-515-сон. 14.01.2019. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. <https://lex.uz/docs/4159913>
3. Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги чора-тадбирларни мувофиқлаштириш бошқармаси томонидан олинган статистик маълумотлар.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасида Коррупцияга қарши курашиш Агентлиги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Қарори. 07.12.2021. ПҚ-34-сон. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. <https://lex.uz/docs/5763360>
5. [Электрон манба]. <http://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-ACN-Uzbekistan-4th-Round-Monitoring-Report-2019-RUS.pdf>